
СТОРІНКА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

УДК502.74:598.2

ДО ОРНИТОФАУНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КАРМЕЛЮКОВЕ ПОДІЛЛЯ» (ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ) ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

Чован О.О.¹, Яненко В.О.²

¹ «Інститут біології» Київський національний
університет імені Тараса Шевченка,
вул.Володимирська, 64, 01601, м.Київ,
alexchov@mail.ru;

² Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління,
вул. Митрополита Василя Липківського, 35, 03035, м. Київ,
baggirt@gmail.com

Протягом 2013 р. проведено ряд експедицій по території Національного природного парку «Кармелюкове Поділля» (Вінницька область) та прилеглих територій. Обліки проводилися маршрутним методом, методом обліку з однієї точки та методом тотального обліку з однієї точки. У ході досліджень зареєстровано 112 видів птахів, що відносяться до 16 рядів, 35 родин і 78 родів. До Червоної книги України занесено 5 видів: *Anas strepera*, *Milvus migrans*, *Hieraaetus pennatus*, *Aquila pomarina*, *Tringa stagnatilis*. За біотопічним розподілом видів найбільш представлений лісовий фауністичний комплекс – 47 видів, менш представлені водно-болотний – 36 видів, лучно-степовий – 14 видів, антропогенно-зміненний – 9 видів і до групи євритопних видів відносимо 6 представників. *Ключові слова*: «Кармелюкове Поділля», національний природний парк, орнітофауна, Вінницька область.

К орнітофауне Национального природного парка «Кармелюковое Подолье» (Винницкая область) та близлежащих территорий. Чован А.А., Яненко В.А. На протяжении 2013 г. проведено ряд экспедиций по территории Национального природного парка «Кармелюковое Подолье» (Винницкая область) та близлежащих участках. Учеты проводились маршрутным методом, методом учета с одной точки та методом тотального учета с одной точки. По ходу исследования было зарегистрировано 112 видов птиц, относящиеся к 16 рядам, 35 семействам и 78 родам. У Красную книгу Украины внесено 5 видов: *Anas strepera*, *Milvus migrans*, *Hieraaetus pennatus*, *Aquila pomarina*, *Tringa stagnatilis*. За биотопическим распределением видов наиболее представлен лесной фаунистический комплекс – 47 видов, менее представлены водно-болотный – 36 видів, лучно-степной – 14 видов, антропогенно-измененный – 9 видов и к группе эвритопных видов относим 6 представителей. *Ключевые слова*: «Кармелюковое Подолье», орнітофауна, Винницкая область.

The avifauna of the Karmelyuk Podillya national park (Vinnitsa region) and adjacent territories. Chovan A., Yanenko V. A number of expeditions on the territory of Karmelyuk Podillya National Park (Vinnitsa region) and adjacent areas conducted during 2013. Surveys were performed route method, method of accounting with a single point and the method of the total accounting. In the course of studies is registered 112 species of birds related to 16 rows, 35 families and 78 genera. In the Red Data book of Ukraine are listed 5 species: *Anas strepera*, *Milvus migrans*, *Hieraaetus pennatus*, *Aquila pomarina*, *Tringa stagnatilis*. The biotopic distribution of species most represented forest faunal complex - 47 species, less represented wetland - 36 species, meadow-steppe - 14 species of anthropogenically modified - 9 species, and the group species with a wide ecological valence include 6 representatives. *Keywords:* Karmelyuk Podillya, avifauna, Vinnitsa region.

Вступ

Національний природний парк (далі НПП) «Кармелюкове Поділля» створений згідно Указу Президента № 1057/2009 р. від 16.12.2009 р. на території Тростянецького та Чечельницького районів Вінницької області. Це перший в області НПП, загальна площа якого становить 20203,4 га. Територія парку розташована в межах південної частини Піщансько-Савранського фізико-географічного району Південно-Подільської височинної лісостепової області Дністровсько-Дніпровської фізико-географічної провінції і складається із розрізнених прикордонних з Одеською областю ділянок (Рис. 1). Північна межа парку проходить по р. Дохна, правій притоці Південного Бугу, західна – по межі Піщанського та Чечельницького р-нів на південь від р. Дохна, південна та східна – по межі Вінницької та Одеської областей [1].

1. Огляд літератури

В орнітофауністичному відношенні територія НПП «Кармелюкове Поділля» практично не досліджувалася. Знайдені матеріали характеризують лише деякі окремі ділянки даної території та сусідніх районів як

Вінницької так і прилеглих областей. Комплексного дослідження орнітофауни території даного НПП не проводилося. На початку ХХ ст. у Тульчинському районі (межує з Тростянецьким, який у свою чергу є прилеглим до території парку) проводив орнітологічні дослідження В.М. Пашковський [2].

Частину даних по регіону можна знайти у загальних фауністичних роботах середини-кінця ХХ століття [3, 4, 5, 6], де вказується про реєстрації певних видів на прилеглих до парку територіях та області в цілому. Більш пізні матеріали досліджень ґрунтуються на вивченні птахів суміжних з парком територій, у тому числі Республіки Молдови, та найближчих по розміщенню об'єктів природно-заповідного фонду України [7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19]. Також були опрацьовані наявні публікації та короткі замітки з біології та поширення окремих видів на близьких до району досліджень територіях [20, 21, 22, 23, 24].

2. Матеріали та методика досліджень

Дослідження проводилися під час експедиційних виїздів: 04.07.2013-09.07.2013, 27.08.2013-30.08.2013 та 25.10.2013-28.10.2013 рр. Матеріали

для написання даної роботи були зібрані у ході багаторазових автомобільних виїздів та піших обліків у різних частинах парку. Обліки проводилися маршрутним методом [25], методом обліку з однієї точки та методом тотального обліку з однієї точки [26]. Птахів виявляли за голосовими сигналами та візуально з використанням польових біноклів з 8-ми та 10-ти кратним збільшенням. Наукові назви птахів наведені згідно «Анотованого списку українських наукових назв птахів фауни України» [27]. При характеристиці охоронного статусу птахів використовували спеціальні довідники [28, 29]. Під час спостережень відмічалися типові та рідкісні представники орнітофауни

досліджуваних екотопів, визначалася їх щільність та приблизна чисельність на даній ділянці, гніздовий статус. В залежності від основних ландшафтів досліджуваної території (лісовий, водно-болотний, лучний, синантропний) птахів відносили до певних природних фауністичних комплексів (водно-болотні та коловодні, лісові та деревно-чагарникові, лучні та лучностепові, антропогенно змінені). Це дає змогу виявити біотопічну приуроченість птахів для подальшої їх охорони на ділянках парку, де відмічається найбільше видове багатство, визначити місця концентрації мігруючих видів, встановити місця гніздування рідкісних представників авіфауни.

Рис. 1. Територіальні межі НПП «Кармелюкове Поділля»

3. Результати досліджень

За результатами досліджень попередній видовий склад птахів НПП

«Кармелюкове Поділля» нараховує 112 видів, що відносяться до 16 рядів, 35 родин і 78 родів: Пірникозоподібні (*Podicipediformes*) – 3 види,

Пеліканоподібні (*Pelecaniformes*) – 1, Лелекоподібні (*Ciconiiformes*) – 6, Гусеподібні (*Anseriformes*) – 7, Соколоподібні (*Falconiformes*) – 10, Куроподібні (*Galliformes*) – 1, Журавлеподібні (*Gruiformes*) – 5, Сивкоподібні (*Charadriiformes*) – 8, Голубоподібні (*Columbiformes*) – 4, Зозулеподібні (*Cuculiformes*) – 1, Совоподібні (*Strigiformes*) – 3, Серпокрильцеподібні (*Apodiformes*) – 1, Сиворакшеподібні (*Coraciiformes*) – 2, Одудоподібні (*Upupiformes*) – 1, Дятлоподібні (*Piciformes*) – 5, Горобцеподібні (*Passeriformes*) – 54 види.

Згідно основних міжнародних та національних охоронних категорій [28, 29], серед зареєстрованих видів під охорону не потрапили 3 види, а саме: сойка (*Garrulus glandarius*), сорока (*Pica pica*) та ворона сіра (*Corvus cornix*). Під охороною Бернської конвенції знаходиться 109 із 112 відмічених видів, Бонської (CMS) – 39, Вашингтонської (CITES) – 13, Угоди про збереження афроєвразійських мігруючих водноболотних птахів (AEWA) – 29. Один вид – деркач (*Crex crex*) – занесений до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (IUCN). Один вид має охоронний статус згідно Європейського Червоного Списку – шуліка чорний (*Milvus migrans*). До Червоної книги України (2009) [30] занесено 5 видів: нерозень (*Anas strepera*), шуліка чорний (*Milvus migrans*), орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*), підорлик малий (*Aquila pomarina*), коловодник ставковий (*Tringa stagnatilis*).

У природному рослинному покриві досліджуваної території переважають широколистяні ліси, які репрезентують лісовий орнітофауністичний

комплекс, до складу якого входять як типові, так і рідкісні птахи лісових біотопів. Загалом, до цього комплексу належить 47 видів. Даний комплекс є найбільш представленим по видовому багатству. Середні та великі за розміром річки в досліджуваному регіоні відсутні, проте, наявна р. Дохна, русло якої зарегульовано на більшій протяжності даної території та утворює каскад різних за розміром слабо протічних водойм. Також, на прилеглих до парку ділянках присутні стоячі штучні водойми. Густа прибережноводна рослинність створює сприятливі умови для гніздування та тимчасових зупинок під час міграцій різних видів птахів водно-болотного фауністичного комплексу. Даний комплекс є найбільш представленим після лісового – 36 видів. Відкриті ландшафти являють собою невеликі за площею заплавні та суходільні луки в долині р. Дохна, степові схили, зарослі трав'янистою рослинністю балки, яри, узлісся та агроценози. Такі ландшафти обумовлюють видове різноманіття лучно-степового фауністичного комплексу, яке є досить бідним для території НПП – 14 видів птахів. Орнітофауна населених пунктів представлена типовими синантропними птахами. Загалом, у їх межах відмічено 9 видів. Деякі птахи є євритопними й зустрічаються в різних біотопах – 6 видів.

Ряд Пірникозоподібні

Фоновим видом водно-болотного фауністичного комплексу є пірникоза велика (*Podiceps cristatus*). Дорослі та молоді птахи відмічалися майже на всіх прилеглих до парку водоймах, іноді у великій кількості. Зокрема, близько 80 особин зареєстровано на ставку в околицях с. Ободівка Трос-

тянецького р-ну (прилегла до парку територія) 04.07.2013 р. Рідкісними представниками даного комплексу є пірникоза сірошока (*Podiceps grisegena*) та пірникоза мала (*Podiceps ruficollis*). В літній період обидва види відмічали лише одного разу – 28.08. 2013 р. на ставку в околицях м. Чечельник трималася пара сірошоких пірникоз і 29.08.2013 р. на ставку в околицях с. Ободівка серед прибережної рослинності спостерігали одну особину малої пірникози. Останній вид реєструвався і під час осінньої міграції – 02.11.13 р. 5 особин трималося на ставку в околицях с. Жабокриця Чечельницького р-ну.

Ряд Пеліканоподібні

Реєструвався єдиний представник даного ряду – баклан великий (*Phalacrocorax carbo*). Одна особина відмічена на ставку в околицях с. Бритавка 05.07.2013 р. За весь період досліджень птахів цього виду на території парку більше не спостерігали. Загалом, у Вінницькій області на гніздуванні даний вид відмічається з 2008 р. в околицях с. Микулинці Літинського р-ну (200-250 пар) [31]. Відмічена нами особина скоріш за все була залітною.

Ряд Лелекоподібні

Фоновими представниками водно-болотного фауністичного комплексу є чапля сіра (*Ardea cinerea*), квак (*Nycticorax nycticorax*), бугайчик (*Ixobrychus minutus*). Слід відмітити значну чисельність квака, який реєструвався на всіх прилеглих до парку водоймах і у значній кількості. Загалом, птахи концентрувалися в прибережних заростях рогозу та очерету, на надводних предметах та мілководдях ставів. До менш чисельних належить чепура велика (*Egretta*

alba). Цей вид за останні десятиріччя розширив свій ареал. За літературними даними на ставку в околицях с. Нова Ободівка Тростянецького р-ну чепура велика відмічалася 29.10.2008 р. у кількості близько 150 особин [2]. Ми спостерігали даний вид на всіх типах водойм, але у невеликій кількості. До рідкісних представників ряду Лелекоподібні слід віднести чаплю руду (*Ardea purpurea*). Даний вид відмічали двічі по одній особині: на ставку в околицях с. Бритавка Чечельницького р-ну 05.07.2013 р. і на ставку в околицях с. Білий Камінь того ж району 28.08.2013 р. Типовим представником лучно-степового фауністичного комплексу є лелека білий (*Ciconia ciconia*). Даний вид відмічався нами в усіх придатних ектопах зони дослідження.

Ряд Гусеподібні

Всі відмічені представники цього ряду належать до водно-болотного фауністичного комплексу. Звичайними видами є лебідь-шипун (*Cygnus olor*) і крижень (*Anas platyrhynchos*). На прилеглих до території парку водоймах гніздиться близько 10-15 пар лебедя-шипуна. Також, спостерігали велику групу літучих лебедів кількістю 50 особин 04.07.2013р. на ставку в околицях с. Ободівка Тростянецького району.

До нечисельних видів відноситься чирянка велика (*Anas querquedula*). Як рідкісні види в літній період реєструвалися попелюх (*Aythya ferina*) і широконоска (*Anas clypeata*). Одна особина попелюха відмічена 04.07.2013 р. на ставку в околицях с. Ободівка. Широконоску спостерігали разом із групою чирянок великих 28.08.2013 р. на ставку в околицях

цях с. Білий Камінь Чечельницького р-ну. Під час осінньої міграції відмічені лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*) та занесений до Червоної книги України нерозень (*Anas strepera*). В своїй роботі «Орнітофауна Верхнього і Середнього Побужжя» [2] О.А. Матвійчук наводить цей вид як рідкісний гніздовий для центральних і західних районів Вінничини. Про поширення нерозня в південно-східних районах області невідомо. У сусідній Миколаївській області, на території Регіонального ландшафтного парку “Гранітно-степове Побужжя”, нерозень зазначається як осінній мігруючий, іноді зимуючий вид [10]. Одна особина цього виду, очевидно пролітна, відмічена нами 26.10.2013 р. на ставку в околицях с. Дохна Чечельницького р-ну.

Ряд Соколоподібні

Найбільш масовим видом лісового фауністичного комплексу є канюк звичайний (*Buteo buteo*). Малочисельними видами є яструб малий (*Accipiter nisus*), яструб великий (*Accipiter gentilis*) та осоїд (*Pernis apivorus*). До рідкісних видів лісового фауністичного комплексу належать підсоколик великий (*Falco subbuteo*) та занесені до Червоної книги України шуліка чорний, орел-карлик, підорлик малий. За О.А. Матвійчуком [2] шуліка чорний спорадично поширений по всій території Східного Поділля. Для деяких територій природно-заповідного фонду сусідньої Миколаївської області шуліка чорний зазначається як гніздовий вид [10, 14, 15, 19]. Ми відмічали одну особину 05.07.2013 р. над полем в околицях с. Бритавка Чечельницького р-ну.

Орел-карлик в середині ХХ ст. був найчисельнішим представником

серед орлів на території всієї України [3]. В подальшому чисельність значно скоротилася. За літературними даними [30], одним із місцем концентрації основної чисельності виду в Україні є північ Одеської області, з якою межує територія Національного природного парку “Кармелюкове Поділля”. Для деяких об'єктів ПЗФ Миколаївської області, які межують з досліджуваною територією (НПП “Сланецький степ”, РЛП “Гранітно-степове Побужжя”, НПП “Бузький гард”, заказник “Рацінська дача”) орел-карлик зазначається як мігруючий та рідкісний гніздовий вид [10, 14, 15, 19]. Нами були тричі відмічені птахи світлої морфи: 06.07.13 р. в околицях с. Любомирка, 28.08.2013 р. в околицях смт. Чечельник, 29.08.13 р., в околицях с. Червона Гребля Чечельницького р-ну. Всі рази було відмічено по одній особині. Ймовірно гніздування даного виду на території парку.

Підорлик малий (*Aquila pomarina*) для даного регіону в літературі вказується як малочисельний, пролітний і рідкісний на гніздуванні птах для Верхів'я Південного Бугу [2]. Для природно-заповідних територій Миколаївської області зазначається як мігруючий, кочуючий та рідкісний гніздовий вид [10, 14, 15, 19]. Нами даний вид був відмічений лише один раз. В околицях с. Червона Гребля Чечельницького р-ну 29.08.13 р. над луками спостерігали пару полюючих птахів.

До лучно-степового фауністичного комплексу можна віднести боривітра звичайного (*Falco tinnunculus*), як рідкісний вид для території парку. Типовим представником водноболотного фауністичного комплексу

даної території є лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*). Даний вид ми зустрічали досить часто як біля водойм, так і над агроландшафтами.

Ряд Куроподібні

Із представників даного ряду нами відмічався лише один типовий представник лучно-степового фауністичного комплексу – перепілка (*Coturnix coturnix*). Даний вид є багаточисельним як для природних, так і для антропогенно-змінених екоотопів.

Ряд Журавлеподібні

Фоновим видом водно-болотного фауністичного комплексу є лиска (*Fulica atra*). Дещо рідше нами відмічався звичайний, але менш чисельний за лиску представник даного комплексу – курочка водяна (*Gallinula chloropus*). До нечисельних видів належать пастушок (*Rallus aquaticus*) і погонич звичайний (*Porzana porzana*). Ці птахи зустрічалися у прибережних заростях рогозу та очерету. Малочисельним видом лучно-степового фауністичного комплексу є деркач (*Crex crex*).

Ряд Сивкоподібні

Звичайними видами водно-болотного фауністичного комплексу є мартин звичайний (*Larus ridibundus*), мартин жовтоногий (*Larus cachinnans*), крячок білощокий (*Chlidonias hybrida*). Мартин жовтоногий за останні десятиріччя значно збільшив свою чисельність у досліджуваному регіоні. Відомості про його гніздування на Вінниччині станом на 1989 р. були відсутні. Перші спроби гніздування на Поділлі датуються кінцем 80-х рр. XX ст. На початку 2000-х рр. було відомо дві гніздові колонії мартина у Барському та Літинському районах області [2]. На суміжних до території парку ставках

цей вид зустрічався часто, проте, на гніздуванні не виявлено. Малочисельними видами є крячок чорний (*Chlidonias niger*) і набережник (*Actitis hypoleucos*). Крячок білощокий значно чисельніший за крячка чорного, не виключаємо можливості витіснення одного виду іншим. В даному випадку чорного крячка білощоким. Під час міграцій трапляються коловодник болотяний (*Tringa glareola*), коловодник лісовий (*Tringa ochropus*) та занесений до Червоної книги України коловодник ставковий (*Tringa stagnatilis*). Останній вид зазначається як рідкісний, залітний птах території Верхнього і Середнього Побужжя [2]. Для території України гніздування коловодника ставкового фіксується майже виключно у долині середньої течії р. Десна у межах Чернігівської і Сумської областей [30]. В інших областях зустрічається на прольоті. На пересихаючому ставку в околицях с. Білий Камінь Чечельницького р-ну 28.08.2013 р. нами була відмічена одна особина даного виду, скоріш за все пролітна.

Ряд Голубоподібні

Даний ряд представлений птахами деревно-чагарникового та синантропного фауністичних комплексів. У населених пунктах фоновими видами є голуб сизий (*Columba livia*) та горлиця садова (*Streptopelia decaocto*). В останні роки до населених пунктів тяжіє також припутень – найчастіше зустрічався у приміських деревних насадженнях, парках та лісових біотопах, що межують з населеними пунктами [32]. Горлиця звичайна (*Streptopelia turtur*) найчастіше реєструвалася в придорожніх насадженнях, які межують із відкритими ландшафтами. Щільність даного виду є досить високою.

Ряд Зозулеподібні

По всій території дослідження зустрічався лише один вид – зозуля (*Cuculus canorus*).

Ряд Совоподібні

На прилеглий території до НПП, в околицях с. Ободівка, було зареєстровано 3 види сов: сова вухата (*Asio otus*), сич хатній (*Athene noctua*) та сова сіра (*Strix aluco*).

Ряд Серпокрильцеподібні

Серпокрилець чорний (*Arus arus*) був відмічений у всіх придатних біотопах.

Ряд Сиворакшенеподібні

На території НПП даний ряд представлений звичайним видом водно-болотного фауністичного комплексу рибалочкою (*Alcedo atthis*) та типовим представником лучно-степового фауністичного комплексу бджолоїдкою звичайною (*Merops apiaster*).

Ряд Одудоподібні

Єдиний представник цього ряду у фауни України – одуд (*Upupa epops*) відмічався як біля водойм, так і у лісосмугах серед агроценозів по всій території парку.

Ряд Дятлоподібні

Даний ряд представлений на території НПП типовими птахами дендрофільного комплексу, такими як крутиголовка (*Jynx torquilla*) та дятел звичайний (*Dendrocopos major*). В населених пунктах неодноразово відмічався дятел сирійський (*Dendrocopos syriacus*). Нечисельними видами є жовна сива (*Picus canus*) та дятел малий (*Dendrocopos minor*).

Ряд Горобцеподібні

Представники даного ряду є найбільш поширеними у всіх досліджуваних екотопах. Найчисленнішими є представники деревно-чагарникового

фауністичного комплексу. Домінуючими видами цього комплексу є: сойка (*Garrulus glandarius*), кропив'янка чорноголова (*Sylvia atricapilla*), вівчарик-ковалик (*Phylloscopus collybita*), вівчарик-жовтобровий (*Phylloscopus sibilatrix*), вільшанка (*Erithacus rubecula*), дрізд співочий (*Turdus philomelos*), синиця велика (*Parus major*), зяблик (*Fringilla coelebs*).

Звичайними видами лісових біотопів є: дрізд чорний (*Turdus merula*), синиця блакитна (*Parus caeruleus*), гаїчка болотяна (*Parus palustris*), повзик (*Sitta europaea*), костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*).

На узліссях, та площах із вторинними сукцесіями, на ділянках межування лісу й відкритих ландшафтів звичайними видами є: щеврик лісовий (*Anthus trivialis*), сорокопуд терновий (*Lanius collurio*), вивільга (*Oriolus oriolus*), крук (*Corvus corax*), кропив'янка сіра (*Sylvia communis*), щиглик (*Carduelis carduelis*), зеленяк (*Chloris chloris*), коноплянка (*Acanthis cannabina*).

Нечисельними видами деревно-чагарникового фауністичного комплексу, яких реєстрували в літній період є: сорокопуд чорнолобий (*Lanius minor*), кропив'янка рябогруда (*Sylvia nisoria*), кропив'янка садова (*Sylvia borin*), синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus*).

Під час міграцій відмічені: волове очко (*Troglodytes troglodytes*), чикотень (*Turdus pilaris*) і снігур (*Pyrrhula pyrrhula*).

Менш представлений лучно-степовий фауністичний комплекс. Звичайними представниками є: жайворонок польовий (*Alauda arvensis*), посмітюха (*Galerida cristata*), плиска

жовта (*Motacilla flava*), вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella*).

Малочисельні види це: жайворонок лісовий (*Lullula arborea*), трав'янка чорноголова (*Saxicola torquata*), просіянка (*Emberiza calandra*).

До рідкісних видів відносяться: жайворонок степовий (*Melanocorypha calandra*) та щеврик польовий (*Anthus campestris*). Жайворонок степовий зареєстрований 07.07.2013 р. в околицях с. Любомирка Чечельницького р-ну на степових схилах, співсамця польового щеврика чули одного разу – 05.07.2013 р. на узліссі в околицях с. Бритавка Чечельницького р-ну.

Водно-болотний фауністичний комплекс горобцеподібних представлений типовими мешканцями прибережних заростей та коловодних екоотопів, такими як: ластівка берегова (*Riparia riparia*), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides*), очеретянка лучна (*Acrocephalus schoenobaenus*), очеретянка чагарникова (*Acrocephalus palustris*), очеретянка велика (*Acrocephalus arundinaceus*). Під час міграцій найчастіше була відмічена вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*), як один з наймасовіших видів.

У межах населених пунктів поширені фонові синантропні птахи: ластівка міська (*Delichon urbica*), ластівка сільська (*Hirundo rustica*), мухоловка сіра (*Muscicapa striata*), кам'янка звичайна (*Oenanthe oenanthe*) та горобець хатній (*Passer domesticus*).

До евритопних видів відносимо представників, які не приурочені до одного якогось біотопу й зустрічаються як у населених пунктах так і в деяких природних ландшафтах. Сюди відносяться плиска біла (*Motacilla*

alba), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris*), сорока (*Pica pica*), ворона сіра (*Corvus cornix*), горихвістка чорна (*Phoenicurus ochruros*) та горобець польовий (*Passer montanus*).

Висновки

Розташування Національного природного парку «Кармелюкове Поділля» на межі Лісостепової та Степової природних географічних зон України у межиріччі середніх течій Дністра та Південного Бугу значно впливає на фауністичне багатство даної території, зокрема птахів. У зв'язку з переважанням на території парку лісових ценозів закономірно найбагатшим у видовому відношенні є лісовий фауністичний комплекс птахів, серед яких 3 види занесені до Червоної книги України (шуліка чорний, орел-карлик і підорлик малий). Лише подальші моніторингові дослідження дозволять визначити точний статус цих видів у регіоні, але ймовірність гніздування всіх трьох представників досить велика. Близьке розташування значних водних артерій, таких як Південний Буг і Дністер, наявність на суміжних з парком територіях приток цих річок, ставків, озер обумовлює видове багатство водноболотного фауністичного комплексу, двоє представників якого занесені до Червоної книги України (нерозень і коловодник ставковий). Ці види зареєстровані як мігруючі. Досить бідними є лучно-степовий та антропогенно-змінений фауністичні комплекси. Значна цінність роботи полягає у виявленні видів, які розширюють свій ареал і в минулому не відмічалися на досліджуваній території, або були рідкісними. Це такі як чепура велика,

лебідь-шипун, коловодник ставковий, мартин жовтоногий, крячок білощокий, дятел сирійський, трав'янка чорноголова, горихвістка чорна. Подальші дослідження дозволять виявити наслідки збільшення чисельності даних видів, можливість витіс-

нення інших більш характерних для даної території представників під впливом конкуренції, синантропізації. Велике значення мають дослідження по знаходженню та подальшої охорони й моніторингу гніздових територій рідкісних видів птахів.

Література

1. Науково-пошукові роботи по забезпеченню підготовки матеріалів щодо створення Чечельницького Національного природного парку. – керівник теми канд. географ. наук А.В. Гудзевич, МПП Фірма «ЕкоБізнесЦентр». – Вінниця, 1998. – 171 с.
2. Матвійчук О.А., Серебряков В.В. Орнітофауна Верхнього і Середнього Побужжя. – Київ: Фіто-соціоцентр, 2010. – 280 с.
3. Зубаровський В. М. Фауна України. – Т. 5. Птахи. – Вип. 2. Хижі птахи. – К.: Наук. думка, 1977. – 322 с.
4. Лысенко В.И. Гусеобразные. Фауна Украины: в 40 т. Т. 5. Птицы. Вып. 3. – К.: Наукова думка, 1991. – 208 с.
5. Фауна України: в сорока томах – Том 4 : Птахи. Загальна характеристика птахів. Курині. Голуби. Рябки. Пастушки. Журавлі. Дрофи. Кулики. Мартини / О. Б. Кістяківський; ред. І. Г. Підоплічко (ред. тома д.б.н. проф. І. Г. Підоплічко). – Київ: Видавництво Академії Наук УРСР, 1957. – 431 с.
6. Фауна України: в сорока томах. – Том 5: Птахи, Випуск 1. Гагари. Норці трубконосі. Веслоногі, голінасті, фламінго / Л. О. Смогоржевський. – К.: Наукова думка, 1979. – 188 с.
7. Аверин Ю.В., Ганя И.М. Птицы Молдавии (В двух томах) / Под ред. Ю.В.Аверина. – Т. 1. Кишинев: Редакционно-издательский отдел Академии наук Молдавской ССР, 1970. – 237 с.
8. Аверин Ю.В., Ганя И.М., Успенский Г.А. Птицы Молдавии (В двух томах) / Под ред. Ю.В.Аверина. – Т. 2. Кишинев: Издательство "Штиинца", 1971. – 236 с.
9. Ганя И.М. Количественная характеристика орнитофауны садов в Приднестровье Молдавии // Орнитология. – М.: МГУ, 1965. – Вып. 7. – С. 290-308.
10. Домашевский С.В. Орнитофауна Регионального ландшафтного парка «Гранитно-степное Побужье» и сопредельных территорий // Заповідна справа в Україні. – 2001. – Т. 7, Вип. 2. – С. 23-29.
11. Каминская Н.В. Хищные птицы Подолья // Материалы V конференции по хищным птицам Северной Евразии: Изучение и охрана хищных птиц Северной Евразии. – Иваново, 2008. – С. 243-244.
12. Костюшин В.А., Мирошниченко В.И. Хищные птицы некоторых заповедных объектов Николаевской области // Мат. конференції «Практичні питання охорони птахів». – Чернівці, 1995. – С. 165-168.
13. Лопарев С.А., Батова Н.И. Об охране птиц на некоторых хозяйственно используемых землях Центральной Украины // Заповідна справа в Україні. – 1997. – Т. 3, Вип. 2. – С. 46-51.
14. Ніжинець Ю.В. Орнітонаселення (Aves) Національного природного парку «Бузький гард» (Миколаївська область, Україна) у гніздовий період // Матеріали VII Всеукраїнської студентської наукової конференції «Сучасні проблеми природничих наук» (Ніжин, 21-22 березня, 2012 року). – Ніжин, «Наука-сервіс», 2012 р. – С. 26-28.
15. Олейник Д.С., Рединов К.А. Гнездящиеся хищные птицы заказника «Рацинская дача» // Заповідна справа в Україні. – 2006. – Т. 12, Вип. 2. – С. 42-44.

16. Очеретный Д.Г. Структура населения птиц грабово-дубового леса и агронасаждений в гнездовой период // Мат. 1-ї конференції молодих орнітологів України (Луцьк, 4-6 березня, 1994 р.). – Чернівці, 1994. – С. 73-75.
17. Очеретный Д.Г. Зимняя орнитофауна юга Винницкой области // Авифауна Украины. Додаток до журналу «Беркут». – 1998. – Вип. 1. – С. 36-39.
18. Редінов К.О. Птахи Червоної книги України в заповіднику «Сланецький степ» та на прилеглих територіях // Матеріали конференції «Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття» 9-11 вересня 2003р., м. Канів – Канів, 2003 – С. 262-263.
19. Редінов К.О. Орнитофауна природного заповідника “Сланецький степ” // Заповідна справа в Україні. – 2006. – Т. 12, Вип. 1. – С. 46-56.
20. Архипов О.М. Гніздування підорлика та балабана у Фрунзівському районі Одеської області // Беркут. Український орнітологічний журнал. – 1995. – Т. 4, Вип. 1-2. – С. 17.
21. Архипов А.М. Гнездование лугового луна в Одесской области // Беркут. Український орнітологічний журнал. – 2000. – Т. 9, Вип. 1-2. – С. 44-46.
22. Любущенко С.Ю., Табачишин В.Г. Чайки и крачки в Винницкой области // Мат. 2-ї конференції молодих орнітологів України – Чернівці, 1996. – С. 108-112.
23. Любущенко С.Ю., Табачишин В.Г. К биологии желтоголовой трясогузки в Подольском Побужье // Мат. 2-ї конференції молодих орнітологів України – Чернівці, 1996. – С. 112-114.
24. Матвеев М.Д. Поширення синиць (*Paridae*) на Поділлі // Мат. конф. «Роль охоронюваних територій у збереженні біорізноманіття» 8-10 вересня 1998 р., м. Канів. – Канів, 1998. – С. 201-203.
25. Равкин Е.С., Челинцев Н.Г. Методические рекомендации по комплексному маршрутному учету птиц. – М.: ВНИИ охраны природы и заповедного дела Госкомприроды СССР, 1990. – 33 с.
26. Новикова Л.М., Карякин И.В. Методическое руководство по сбору полевых данных, их вводу в базы данных, предварительной камеральной обработке и выводу материалов для отчетов и Летописи природы. – Н. Новгород, 2008. – 116 с.
27. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анотований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Видання третє, доповнене. – Київ – Львів, 2007. – 112 с.
28. Соглашение по охране афро-евразийских мигрирующих водно-болотных птиц (аева) Текст Соглашения и План Действий (Версия, принятая МОР5) Издано: UNEP/ AEWA Secretariat Hermann-Ehlers-Str. 10 D-53113 Bonn, Germany. – 2012. – 70 с.
29. Фауна України: охоронні категорії. Довідник // О. Годлевська, І. Парнікоза, В. Різун, Г. Фесенко, Ю. Куцоконь, І. Загороднюк, М. Шевченко, Д. Іноземцева; ред. О. Годлевська, Г. Фесенко. – Видання друге, перероблене та доповнене. – Київ, 2010. – 80 с.
30. Червона книга України. Тваринний світ / За ред. д.б.н., проф., члена-кореспондента НАН України І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
31. Бондарчук Ю.М., Пшеничный С.В., Каминская Н.В., Панчук А.С., Давыденко И.В., Серебряков В.В. Современный статус баклана большого на внутренних водоемах Украины // Бранта: Сборник научных трудов Азово-Черноморской орнитологической станции. – 2008. – Вып. 11. – С. 16-22.
32. Яненко В.О. Зміна щільності птахів родини Голубові (*Columbidae*) Середнього Придніпров'я за останні роки / В.О. Яненко, С.О. Лопарев // Troglodytes. – 2012. – № 3. – С. 98-107.